

Становище

за представения дисертационен труд
на Зорница Велинова-Тренчева на тема

„Балканската столица като фермент на модерността: Белград и София /1878-1912/

Очевидно е, че когато научният ръководител представя становище за дисертационен труд, чиято тема е предложил той самият, работил е с докторанта повече от четири години, чел е различни варианти на дисертацията едва ли може да се очаква, че мнението му не е положително. И това е така. Смятам, че представеният от докторанта труд напълно отговаря и дори надвишава изискванията, предвидени в Закона и затова с пълна убеденост предлагам на почитаемото жури да гласува положително.

Темата на дисертацията на Зорница Велинова бе замислена като част от по-обширен проект за анализиране на различни фактори, които евентуално ускоряват модернизационните процеси в Югоизточна Европа. Сред тях столиците безспорно са витрината на модернизационните напълни на балканските политически, културни и икономически елити. София и Белград бяха избрани за сравнение поради безспорните сходства в ролята, които двата града играят в съответните страни. Преди година бе защитена първата дисертация от тази поредица, надявам се скоро да видим и другите вече започнати, по които работят младите колеги.

Структурата на работата на Зорница Велинова бе решена след дълги дискусии и обсъждане на различни варианти. Решено бе да се върви от анализ на промените на населението на двете столици през различни аспекти на социално-икономическото им развитие към обживяването на градовете от населението и проблемите на ежедневието, изразени в политиката, както държавна, така и общинска. За съжаление, поради съображения, свързани най-вече с обема и прекомерното разширяване на обсега на изследването засега извън него останаха въпросите на културното развитие и формирането на специфична столична душевност и манталитет, различни от тези на жителите на малките градове.

Докторантката положи много усилия да използва максимално наличния изворов материал, както от български, така и от сръбски архиви. В употреба са въведени и доста мемоари от епохата, използвани са, макар и не в степента, в която би ми се искало и

литературни произведения, които макар и в художествен вид, често дават впечатления на селянина от сблъсъка му със столицата или пък изграждането на новото поевропейчено себеусещане у новите столичани. Докторантката е приложила към изследването си и доста снимки от епохата. Лично аз бих ги направил център на самостоятелен разказ, притуряйки и потрети и пейзажи, тъй като много от съдържанието в тях се губи, когато се използват само за илюстрация.

В по-слаба степен, поради обективни причини е използван периодичния печат, особено белградския.

Докторантката обективно анализира поставените в дисертацията й проблеми. На първо място разглежда достойното развитие на двата града и логиката на обявяването им за столици на двете държави. Всъщност общото и за двата града е, че и двата не са били столици на средновековните държави, макар и двата да са били важни урбанистични центрове. Разглежда нарастването на населението на София и Белград и изпреварващото му нарастване спрямо другите провинциални центрове. Тук струва ми се, можеше да се разсъждава повече за ролята, която играе значителното население в София дошло от Мащедония при определяне на насоките на българската външна политика.

Интересни са разсъжденията на автора за промените в професионалната и социална структура на гражданите в двете столици, от които ясно личи постепенното им, макар и не особено бързо превръщане от административно-търговски центрове в градове, в които започва да се развива съвременна индустрия и оттук нарастването на мястото на наемните работници.

Именно развитието на икономиката на двете столици, проследена внимателно от Велинова показва ясно защо си позволяваме да търсим при тях ускоряване на модернизационните процеси и то не само в съответния град, но и в страната като цяло.

Пета и шеста глава на предлагания труд разглежда мъчителния процес на превръщането на двата града от ориенталски селища в модерни европейски селища. Този процес не приключва през разглеждания от авторката период, но именно в тази област държавата и градските управи, като че хвърлят най-много средства и усилия. И причината е ясна – столиците трябва да служат като витрина на променящото се ориенталско общество в очите на западниците. Та и затова двата града, които съвсем не впечатляват с размера си в европейски план твърдо бързо се сдобиват с най-новите и най-модерни

урбанизационни елементи, характерни за Европа. Това включва и непрестанно променящата се градска регулация, и въвеждането на телефона, на електричеството, на обществената канализация, на трамваите и т. нат.

С други думи изводът на авторката, който тя прави в заключението, че за сърбите и българите модернизацията е синоним на европейско бъдеще е напълно обоснован и е убедително защитен в предходните глави. Трябва да се отбележи и ясният и точен език на автора, който ѝ позволява да излага разбираемо тезите си.

Основната ми критика към докторанта е, че дисертацията разглежда видимите следи на модернизацията, организационните ѝ структури, но липсват индивидите, които я правят, липсва новият столичанин с неговия манталитет, с остатъците от провинциализма. Надявам се, че това ще бъде направено при издаването, което горещо препоръчвам. Би могло да се помисли и за успоредни портрети на които от хората допринесли най-много за модернизирането на двете столици.

В заключение, препоръчвам на уважаемото жури да присъди на Зорница Велинова степента „доктор“.

Проф. дин Иван Илчев

И